

סימן י"ב בענין הנ"ל

לדברי החפ"ח

מחמת שלא היתה לו מלאכה ע"ש.
[והשוה דברי הריטב"א לדברי הר"ת
שהביאו החו"ס' שם ד"ה לא, ודו"ק] הרי
דבשמירת שבת מעשות מלאכה נכלל גם
הציוי לקבוע אותו ליום קדוש ולשבות
מחמת קדושתו. נמצא דבשמירת ישראל
אח השבת הם ענאם מקיימין קדושתו
ומראים לעולם האות שצין ה' לישראל.
ונכלל בזה ענין השיתוף של ג' מעדין זה
על זה, נמצא דזה נכלל בקרא לעשות אח
השבת כי דשמירה ממלאכה לשם קדושת
שבת נכלל בזה עשיית שבת ליום קדוש,
ויש בזה ענין של מקרא קודש כנ"ל.

(ב) אמנם נ"ע דבתפילת שבת
נחלקו רבא וסבי דפומפדיתא אם חתמין
מקדש השבת או מקדש ישראל, ובקידוש
לכ"ע מקדש השבת, ומ"ש דגבי הבדלה
נחלקו בזה רב ושמואל בפסחים ק"ד. רב
אמר חתמין מקדש ישראל ושמואל אמר
המצדיל בין קודש לחול ורבי יוסי דרבי
יהודה דהוא חנא ס"ל דחותם מקדש
ישראל, והרי הבדלה הוא ג"כ מענין
קידוש לשבת. ולהרמב"ן וסיעתו שניהם
נלמדים מקרא דזכור, ומ"ט אמרינן
בהבדלה לר"י ב"ר יהודה לומר מקדש
ישראל.

ועיי'ן במדרי שם (קד.) וז"ל
מקדש ישראל פ"ה מכל שצרא בעולמו
לא קידש אלא ישראל ודוחק. לכ"נ לפרש

ברכות מ"ט ע"א ומאי
שנא הכא חדא היא, החס תרתי, כל חדא
וחדא באפי נפשה. וברש"י שם שמברך
להקב"ה שמקדש השבת והזמנים ע"ש
היטב. ובריי"ף שם גרס הקך כל חדא
וחדא באנפי נפשיה כתיבא, אבל הכא הא
בהא תליא [וברבינו יונה שם].

ובפסקי הרי"ד שם גרס ומאי
שנא חדא היא, פירוש קדושת שבת
וישראל חדא היא, שאילולי שקידש אח
ישראל, למי קידש אח השבת עכ"ל.
ולהרי"ד מחייב היטב סברת רבא
שחותם מקדש ישראל בתפילה, כי הנצרכה
היא הודאה להקב"ה שקידש ישראל שעל
דיהם מתקיים קדושת שבת.

ונראה סמך לדבריו מהתורה
הכתובה שמות ל"א ט"ז ושמרו בני
ישראל את השבת לעשות את השבת וגו',
רמו באמרו לעשות את השבת כי
דשמירת ישראל אח השבת מתקיים ענין
השבת וקדושתה ואות שלה, ודו"ק. ובה
יחייב מש"כ ויקרא כ"ג ג' ששת ימים
תעשה מלאכה וביום השביעי שבת שבתון
מקרא קדש כל מלאכה לא תעשו וגו'.

על פי מה שכתב הריטב"א
שבועות י"ג. בד"ה לא התענה שם בא"ד
וז"ל ור"ת פירש שעשאו קודש לשבות בו
ממלאכה שהיה לו מחמת קדושה, ולא

אוצר החכמה

בדברים וכו'. ולשון שמור שייך ביציאתו שלא ינהג בקדושת קודש מנהג חול עד שיצדילנו ויקבענו ויושיבנו על כנו יעו"ש. וכבר הוכחנו משבלי הלקט זכור בקידוש ושמור בתפילה. כי ההזכרה בתפילה יסודה מהכתוב דמקרא קודש הנזכר בתורה אלל איסור מלאכה, שיסוד השביתה מחמת קדושת היום, וענינו לפרסם אותו ליום קדוש בשמירתו ושביתתו ממלאכה ע"י ישראל, והוא הטעם של רצא דבתפילה חתמין מקדש ישראל.

נמצא לפי זה דהבדלה אף שהיא גם מענין קידוש לשבת הרי יסוד מלותה נלמד מפרשת שמור שנאמר בה וזכרת זכר ליציאת מצרים, וגדרה ועיקרה היא השמירה ממלאכה ע"י ששוכחין בה ישראל. לכן יש פנים לחתום דהבדלה מקדש ישראל, כמו לרצא בתפילה. כי דהבדלה ענין הקידוש שיש בה נלמד מפרשת שמור המשתייך לתפילה, ולא מקרא דזכור דקידוש היום.

ויתבאר בזה דברי המרדכי דמפרש הך דמקדש ישראל למאן דס"ל דחתמין כן דהבדלה, היינו שמקדשין שבתות, ששומרים אותן ושוזתין זו, דאזיל בדעת הסמ"ג והמגדל עוז דהבדלה מאחר דנלמדת מפרשת שמור ענינה הוא קיום קדושת שבת ע"י ישראל. ומוטעם מאד הסמיכות של מקדש ישראל לבין ישראל לעמים, כי ע"י השמירה והשביתה מתקיים האות דביני ובין בני ישראל, הנאמר בכתוב ושמרו בני ישראל את השבת וגו' ביני ובין בני

דמקדש היינו שמקדשין שבתות ששומרים אותו ושוזתין זו וכו', ע"ש. ואם כי מדברי המרדכי יש סעד למש"כ דמשתייך קדושת ישראל לשמירת שבת ושביתה, ונחתיתם מקדש ישראל ענינו קיום קדושת שבת ע"י ישראל שהם עושין את השבת ליום קדוש ע"י ששומרים אותו שלא לעשות בו מלאכה מחמת קדושה [ע"ד הריטב"א שבועות] מ"מ נריך מובן מ"ש מקידוש דחתמין לכו"ע מקדש השבת, ולמה אינו חותם כן בהבדלה, שאף היא קידוש לשבת, כדברי המאירי ברכות כ"ו ע"כ דה"ל שאלה הבדלה קידוש הוא לשבת וכו' יעו"ש היטב, והדבר נריך תלמוד.

בסמ"ג מ"ע כ"ט וז"ל זכור את יום השבת לקדשו, מכאן שמ"ע מן התורה לקדש את יום השבת בדברים. וכן פירוש המקרא זכור את השבת בזכירת דברים של שבת וקידוש. ונריך לזכרו בכניסתו בקידוש וביציאתו דהבדלה וכו'. ושני מקראות יש, בדברות הראשונות זכור, ובדברות האחרונות וזכרת, להטעינו שתי זכירות אחת בתפילה ואחת על הכוס, בין בכניסתו בין ביציאתו. ואני אומר כי שתי הזכירות אחת בכניסתו היא זכור ואחת ביציאתו היא וזכרת, שנכתב בפרשת שמור, שאומר במדרש שנאמר על יציאת מצרים וכו'.

ובונתו למחלתא שהביא להלן בסוף המלצה זכור מלפניו שמור מלאחריו וכו' ע"ש. וכן הוא במגדל עוז רפכ"ט מהלכות שבת בזה"ל לשון זכור הוא מ"ע, זכרו בכניסתו שמקדשין אותו

ישראל אוח היא לעולם, כנ"ל נכון.

(ג) **אמנם** לפי דבריו יקשה למה לא נזכר יציאת מצרים בהדלה כיון דעיקרה וגדרה מפרשת שמור שנאמר **זה להדיא זכר ליציאת מצרים**. וזהנה בספר המצות להרמב"ם מצוה קנ"ה וז"ל לקדש השבת ולאמר דברים בניסוחו ויציאתו נזכר גם יציאת מצרים וכו' ע"ש. והנה רהיטת לשונו מוזכרין יציאת מצרים גם בהדלה אבל הוא דבר חמור. ועיין בהספר המצות להגר"מ העלער שנשמט שם נזכר גם יציאת מצרים, וגרסתו נזכר גם גודל היום הזה ומעלתו וכו' ע"ש, וכן נראה לי עיקר.

אמנם יתכן שלזה הוסיפו בחתימה בין יום השביעי לששת ימי המעשה אף באתה חוננתו, דתמה רצו יחיאל במרדכי וז"ל דמשמע דלא נתקן אלא להיות מעין חתימה והרי בתפילה חותמין בחונן הדעת יעו"ש היטב. ולפי מש"כ יש פנים לומר דהזכרת בין יום השביעי לששת ימי המעשה הוא מענין הזכרת יציאת מצרים, שנחו מעשיית מלאכה ועבודה, שהודו הטעם בדברות אחרונות לענין השביתה כמש"כ וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים. אבל קשה לחדש פירוש בגמרא שלא מצאנו לזה יסוד מדברי הראשונים, וז"ע.

(ד) והנה מה שהעלינו בדעת הבה"ג דאזיל בשיטת השכלי הלקט דהזכרה בתפילה דנלמדת מקרא דזכרת מפרשת שמור היא חלוקה בגדרה מדין זכור דקידוש, דהזכרתה בתפילה אינה

בכלל דלקדשו אחר דהיום כבר נתקדש בתחילתו. ולזה אף דנאמר דס"ל כמו שהעלה בדעתו הנ"ל דאף לאחר קידוש יש דין הזכרה בתפילה מן התורה, מ"מ הוא רק ענין הזכרה של יום קדוש. אבל אין לאחר הקידוש בהזכרה בתפילה ענין קידוש היום. ודקדקנו ממש"כ ואע"ג דמדבר בקידושא נריך למדבר בנלותא ובזכרת המזון, ומדכלל בלוחא עם ברכת המזון הרי מסתבר דכמו בזכרת המזון אין סברא לומר דהוא ענין קידוש היום אלא הזכרה בעלמא, הרי י"ל דהוא הדין בהזכרת תפילה.

הנה ת"ל שמנאמי מפורש בכל בו דהזכרה דברכת המזון חלוקה מקידוש הנלמדת מפרשת זכור דהזכרתה נלמדת מפרשת שמור. וז"ל הכל בו סוף סימן ל"ז בזה"ד ומוזגין את הכוס ומקדשין אותו וכו' ואח"כ בוצע על שתי ככרות ואוכלין, ואח"כ מצרכין ברכת המזון ומזכירין בו בשבת וכו'. תרי קראי כתיבי זכור ושמור מלמד שטעונה זכירה בין בקידוש בין בזכרת המזון עכ"ל, הרי מפורש בדבריו דהזכרה דברכת המזון הוא מפרשת שמור, ומרהיטת לשונו דהוא מן התורה. הרי הדברים נראים דאחר הקידוש, אף דיש דין הזכרה מן התורה, אין זה אלא זכירה שהוא יום מקודש, ואין בהזכרה ענין קידוש, כיון דהיום כבר נתקדש בתחילתו, וכמוש"כ.

(ה) **אמנם** מה שהעלינו דהזכרה דברכת המזון כגון רלה ויעלה ויבא אין לה גדר שם ברכה רק הזכרה בעלמא, אין זה מוסכם. ועיין ברש"א

ברכות מ"ט ד"ה צריך שנתן שבתות
למנוחה וז"ל מסתבר דכל הני בשם
נינהו, וכן נמי חתימתן בשם. ואע"פ
שאם היה מזכירן במקומן לא היו בשם,
היינו משום דכל שהוא מזכיר בצרכה
הסמוכה הרי הן נכלל בצרכה יש בה
מלכות בפתיחתה וחתימתה, דכל
שסמוכה הרי היא כאילו פותחת בצורך
שפתיחת הראשונה כוללת את כולן וכו'.

אבל הראב"ד ז"ל שאינו מזכיר
שם זה אלא כמו שהיא מזכרת בגמ'.
והרבה ברכות יש בלא שם כזכרת הזימון
שהיא בלא שם ובלא מלכות וטעמא
דמילתא לפי שאין ברכות קבועות, וכן
בכל הברכות דפרק הרואה וכו', ע"ש
היטב.

ולדעת הרשב"א אין הכרח
דיעלה ויבא אין לה גדר צרכה, אלא
מרהיטת לשונו נראה דחשונה צרכה, ולא
הופקעה מהזכרת שם ומלכות רק משום
שפתיחת הראשונה שהיא סמוכה לה כולל
אף יעלה ויבא והרי הן נכלל בצרכה שיש
בה מלכות. אמנם לדעת הראב"ד הדעת
נוטה כמוש"כ דיעלה ויבא לא הוצרך
לשם ומלכות משום דאינה חשונה צרכה
אלא הזכרה בעלמא.

והנה כבר הזכרנו בשיעורים
הקודמין את הפני יהושע ברכות כ"ט
שהכריח מהגמ' הני שבע דשבתא כנגד
מי דאף בשבת ויו"ט היה סגי להזכרת
שבת בתוך התפילה בלי צרכה מיוחדת
ולכלל אותה בתוך התפילה בהזכרה
ביעלה ויבא כמו בחוה"מ ובר"ת, אלא
הצרכה מיוחדת הוא רק מטעם שמכו

על הכתוב שבע ביום הללחך דבעין
שבע ברכות. אמנם כבר ביררנו דאף
דהזכרת תפילה דהיא נלמדת ממקרא
קדש הוי סגי בלי צרכה מיוחדת, והא
דבעין צרכה מיוחדת הוא רק מטעם
דהסמך כנגד מי, אבל בקידוש בודאי
בעין צרכה מיוחדת מקרא דלקדשו
דמבואר במכילתא לקדשו בצרכה. ונראה
להכריח סברתנו דע"כ ס"ל כן לרבינו
הגדול הפני יהושע דלדבריו תקשה
מנוסחת הצרכה דמעין שבע, למה
חותמין לבסוף בהצרכה או"א בא"י
מקדש השבת, הרי כבר אמרנו הזכרה
דשבת מקודם מגן אבות בדברו מחיה
מתים במאמרו הא"ל הקדוש שאין כמוהו
המניח לעמו ביום שבת קדשו דהרי כבר
הוזכר מעין השלש ראשונות והזכרת
שבת.

ואח"כ כשאנו מסיימין ונודה
לשמו מעין הברכות א"ל ההודאות אדון
השלום הרי אמרנו כמו כן מעין שלש
אחרונות. ואם נאמר דבעין חתימה
למחילת הצרכה היה ראוי יותר לחתום
אחר אדון השלום המצריך את עמו ישראל
בשלום. ומוכרח דלענין קידוש בעין
צרכה מיוחדת וצרכה מעין שבע נתקנה
ג"כ להוציא אחרים ידי חובתן בקידוש על
היין כמו שהוכחנו מירושלמי דברכות.
ולכן הוצרכו לחתום בצרכה בא"י מקדש
השבת, דללא ידי קידוש בעין בהכרח
צרכה מיוחדת מקרא דלקדשו כדאייתא
במכילתא דלקדשו בצרכה, הרי דלענין
קידוש לא סגי הזכרה. והא דבעין צרכה
מיוחדת הוא לא משום כנגד מי אלא
מקרא דלקדשו בצרכה, כנ"ל נכון.

סימן י"ג עוד בענין הנ"ל

שפירשו דבריו הרבנו יונה ובעל המאורות דהוא מתאים בעיקרו עם סברת רבא דפסחים הנ"ל, לדעתו ההזכרה שבתפילה מקדש השבת ענינו שמקדש ישראל ע"י השבת ולהכי בתפילת שבת ויו"ט שיסודן הוא הודאה כמבואר בראב"ד פ"א מהלכות תפילה ענינה שאנו מודים ומשבחים לד' על המתנה שהנחילנו את השבת וקידש אותנו בו.

ולפי מה שביארנו בשיעורים הקודמין שהזכרה בתפילה היא כנגד שמור כמוש"כ בשבלי הלקט והוא על דרך הבה"ג שנלמד מקרא וזכרת דדברות אחרונות דהיא פרשת שמור וזכר ליציאת מצרים, נמצא דגם כשאנו אומרים מקדש השבת ענינו דהשבת מתקדש ע"י ישראל, דבשמירת שבת ושבתתו מתקיים הזכר ליציאת מצרים דהוא עיקר יסוד חיוב שמירה לאיסור מלאכה כמבואר ברמב"ם במורה והביאו הרמב"ן עה"ת.

ולפי"ז מוטעם מאד מה שאנו אומרים בתפילה עם מקדשי שביעי, כי ישראל בשמירת השבת ושבתתו בו מקדשין השבת. והרי נרמז בנוסח התפילה עצמה כי השבת מתקדש ע"י ישראל, וזה מתאים ביותר לסברת רבא וכמוש"כ מדברי המרדכי בהדלה. ואם כי בחתימה לא נהיגין כותיה היינו

(א) בשו"ע או"ח סימן תפ"ז ובמ"א ס"ק ז', ומשמע בפסחים דף קי"ז דאם חתם ביו"ט או בשבת מקדש ישראל ינא. ודוקא בתפילה אבל בקידוש לא עכ"ל המ"א וועיין במחצית השקל שם]. והיינו דאע"ג דמסיק הש"ס כסבי דפומפדיתא דבין בקידוש ובין בנלותא אמרינן מקדש השבת, הוא לכתחילה אבל בדיעבד אם עבד כרבא לא מהדרינן עובדא. ובנאה"ט וז"ל ואם חתם ביו"ט או בשבת מקדש ישראל ינא, ודוקא בתפילה אבל בקידוש לא ינא, מ"א.

ובחק יעקב חולק עליו וכותב דגם בתפילה אפשר ללא ינא יעו"ש. ורהיט דעת החק יעקב דרפיא בידו הדין, דכן הוא משמעות לשונו דגם בתפילה אפשר ללא ינא. אמנם המ"ב דחה לגמרי דינו של המ"א ופסק דאם אמר בתפילה מקדש ישראל לבד ביו"ט לא ינא. וכן בשבת אם לא אמר מקדש השבת ואמר מקדש ישראל ג"כ לא ינא. והנה דמשמעות הסוגיא. דקאמר הדר ביה רבא ומסיק שצקוהו הלכתא כסבי דפומפדיתא נראה שלא כמ"א.

אמנם כאשר נעמיק בענין נמצא עכ"פ יסוד ושרש לדברי רבינו המ"א. ולפי מה שהעלינו מגרסת הרי"ף דהא צהא תליא, וכפי מה

המחודש למאי דקי"ל כסזי דפומפדיחא
[וכבר העיר הראזי' מס' שבת סי' קצ"ו
מגמ' דבילה ע"ש ודו"ק]. אמנם אף
שלא הביא הח"י מקור לפירושו בדברי
רצא יש לדבריו סעד גדול מירושלמי
ברכות פ"ח הל' א' א"ר יוסי ב"ר נהיגין
חמן במקום שאין יין שליח לבזר עובר
לפני התיבה ואומר ברכה אחת מעין
שבע וחומס במקדש ישראל ואת יום
השבת.

(ג) והמחזור בזה לומר
דהירושלמי סבירא ליה כרצא, ולהכי
חומס במקדש ישראל ואת יום השבת דכן
הוא דעת רצא דאומרים מקדש ישראל
ואת יום השבת, דדוחק לומר דהירושלמי
מחדש שיטה שליטת, ומבואר בירושלמי
כהחק יעקב. והמהרש"ל צ"ש ש"ס סוף
צ"ק בחילוקי דינים בין בני ארץ ישראל
ובני צבל וז"ל בני צבל אומרים מקדש
השבת, בני ארץ ישראל אומרים מקדש
ישראל ויום השבת. ומסתבר דבני ארץ
ישראל נמשכין אחר הירושלמי הרי מוכח
על כל פנים שזה הוא נוסח מיושרת
ומכוונת לומר מקדש ישראל ואת יום
השבת, והוא סיוע להחק יעקב דראוי
לומר מקדש ישראל ואת יום השבת דזה
מסכים למנהג בני ארץ ישראל וי"ל
בכה"ג יש לסמוך ארצא צדיעבד.
וצראזי' מסכת שבת סימן קצ"ו מביא
הירושלמי וז"ל מקום שאין שליח ליבזר
עובר לפני התיבה וכו' וחומס מקדש
ישראל ויום השבת וכו'. ומיהו אגן לא
חתמינן הכי בהא דברים פ"צ דבילה
אמרינן שבת קדושה וקיימא. וצראזי'
ברכות סימן קמ"א וז"ל וחומס במקדש

דנראה לחכמים לומר בחתימה אותו
הלשון שאומרים בקידוש שאומרים זה
מקדש השבת להדיא. אבל מ"מ בעיקר
סברתו סבירא לן כותיה שישראל
מקדשים את השבת בשביתתן והם עם
מקדשי שביעי. נמצא דאף באומר
בחתימה מקדש ישראל הוא לשון מכוון
בעיקרו, ואינו לשון מקולקל שנראה לשון
בדאי ח"ו, ולכן גם בחתימת מקדש
ישראל אין כאן נידוד שקר בחפילתו,
ולכן ס"ל להמ"א שינא צדיעבד.

(ב) ועיי' בחק יעקב שהשיג על
המ"א וז"ל ואין דבריו מוכרחים כלל
להמעין שם בסוגיא דגם בחפילה אפשר
ללא ינא, דהוי כשינה סדר הברכה ענמה
והש"ס לשון קצרה נקט ולא נקט אלא
במה דחולק על סזי דפומפדיחא דהם
ס"ל דבשבת אין להזכיר ישראל בחתימה,
ואמר רצא דבחפילה שזה שבת ליו"ט
דלריכים להזכיר ישראל, וממילא נדע
שנריך לסיים כל אחד כדינו, בשבת נריך
להוסיף תיבת השבת בחתימה, וביו"ט
נריך להוסיף תיבת והזמנים, ובמחצית
השקל יעו"ש היטב.

וגם דברי החק יעקב תמוהים
דמלבד שהוא דוחק לפרש כן בלשון הגמ'
כמו שהעיר המחצית השקל, יפלא
מגמרא דבילה (י"ז) תני חנא קמי
דרצינא מקדש ישראל והשבת והזמנים
אמר ליה נאטו שבת ישראל מקדשי ליה
והא שבת מקדשא וקיימא אלא אימא
מקדש השבת ישראל והזמנים. ורהיטת
הגמ' דגם מקדש ישראל והשבת הוא
לשון גרוע ומקולקל ומה תיקן בפירושו

ישראל ויום השבת וצחתימה לא נהגו לחתום הכי יעו"ש, הרי הא דלא חתמינן מקדש ישראל ויום השבת אינו אלא ממנהגא. לכן יש להסיק מהראב"י דבאומר מקדש ישראל ויום השבת ראוי לומר שיוצא בדיעבד והגמרא דבילה הוא רק לכתחילה, והוא מחוור מאד לדעת הח"י ודוק.

אמנם לפי מה שהעלינו מרבינו הפ"י דהחתימה של מקדש השבת [ומקדש ישראל והזמנים] הוא רק דין הזכרה, והיה ראוי לזאת בהזכרת שבת ביעלה ויבא, והא דבעינן חתימה בצרכה מיוחדת הוא מלד אסמכתא דהני שצעה כנגד מי. והוכחנו מזה דהא דחתמינן בצרכה מיוחדת של או"א מקדש השבת במעין שצעה הוא ע"כ מדין קידוש דאחר דבמעין שצעה אין כאן אלא צרכה אחת

* הערה: אמנם בעיקר חידוש דין של הפ"י נראה דיש לדון מירושלמי ברכות ספ"ד רבי יונה בשם רבי זעירא וכו' לא נתפלל של שחרית וכו' ומאן מתפללין של מוסף, אם יודע שהוא מתחיל וגומר עד שלא יתחיל ש"ץ כדי לענות אחריו אמן, יתפלל ואם לאו אל יתפלל. באיזה אמן אמרו חרין אמוראין חד אמר באמן של הקל הקדוש וחד אמר באמן של שומע תפילה יעו"ש. והוצא בחוס' ברכות (כ"א:) ד"ה עד באה ד"ו וכו' ומתוך הירושלמי משמע שהיו רגילין לומר י"ח ברכות שלמות במוסף של חול כגון ר"ח ובחול המועד. ומיהו אין סמכין אהא דאמר פרק תפילת השחר חמני כרי תקון תשכרי לא תקון [וברא"ש שם מפרש דברי התוס' שאם היה מתפלל י"ח ברכות היה אומר גם ברכת מוסף, אז יהיה י"ט ברכות יעו"ש]. וכחנ' שם הרא"ש ואין לומר נכלול תפילת מוסף בעבודה כמו בתפילת שחרית, דא"כ בפרק כמה מדליקין דף כ"ד הוי ליה למיתני מוסף בהדי ערביה ושחרית ומנחה שמתפללין י"ח ואומר מעין המאורע בעבודה וכו' יעו"ש היטב, הרי דמסבירא ס"ל להרא"ש ד"ל דכולל מוסף ביעלה ויבא כמו שחרית, וא"כ תקשי למה בעינן שצעה ברכות בשבת וי"ט, הרי להצרכה

היה ראוי לומר שיוצא כמה שהזכיר כבר קודם מקדש השבת ומצרך שציעי. ומוכרח שהחתימה של או"א מקדש השבת הוא מדין קידוש, אין הכרח מהירושלמי, דרהיטת הירושלמי שהוא מעין קידוש דקאי אמאי דפתח במקום שאין יין דאיירי לענין קידוש, ולהכי בעינן מקדש ישראל ויום השבת לכו"ע אף בדיעבד, דלנחת חובת קידוש בעינן ודאי ברכה מיוחדת לקידוש היום מהדרשה דמכילתא לקדשו בצרכה. *

(ד) אמנם כבר הערינו לדעת הפ"י קשה מרש"י שצעות (יג.) לא קראו מקרא קדש וכו' לא קבלו בצרכותיו לומר מקדש ישראל ויהי"פ. והרי מלשון רש"י מוכח דיש חיוצ צרכה של מקדש ישראל ויהי"פ מה"ת ולא רק הזכרה אלא ברכה מיוחדת, הרי מסתבר דלא

אוצר החכמה

האמצעית דשבת וי"ט סגי דנכללת בעבודה. ומזה סעד לכאורה להפ"י דבאמת כן הוא דמלד הזכרת שבת וי"ט סגי בהזכרה ביעלה ויבא, אלא דהנריכו רבנן ברכה מיוחדת מפני האסמכתא דהני שצעה כנגד מי.

אמנם אין מזה הכרח ד"ל דההזכרה דז"ט הרי נלמד ממקרא קודש לכן י"ל שהוא מעין קידוש. דהרי קידוש ימים טובים נלמד מקרא דמקרא קודש להשאלות, ולהכי לא בעינן צה ברכה מיוחדת לקדושת היום, וסגי צהא דכולל ביעלה ויבא. דמקרא קדש דבעינן צה ברכה מיוחדת נסמך על הדרשה דלקדשו בצרכה הנאמרה במכילתא, וכיון דבר"ח וחיה"מ ליכא דין דלקדשו הרי אין זה אלא הזכרה דמעין המאורע כדאיחא שבת (כד.) והשוה טסח הגמ' שבת (כד.) הנ"ל להתוספתא פ"ג דברכות הלכה י"ד ו"ל כל שיש בו מוסף כגון ר"ח וחולו של מועד שחרית ומנחה מתפלל שמונה עשרה ואומר קדושת היום בעבודה ע"ש. ובגמ' הטסח ימים שיש בהם קרבן מוסף כגון ר"ח וחיה"מ מתפלל שמונה עשרה ואומר מעין המאורע בעבודה ודו"ק.

סגי צזה הזכרה נכללת ביעלה ויצא.

[ואם כי ישנו דעת הפ"י אחר]
הדקדוק לשונו הזהב שלא קבלו בצרכותיו
לומר מקדש ישראל ויוהכ"פ דמבואר
להדיא דהצרכה יסודה קבלת קדושת
היום והוא ענין קידוש היום ממשי, נמצא
די"ל דחיוז זה הוא דוקא ציוהכ"פ
דליכא קידוש, אבל בשבתות וימים טובים
דליכא קידוש מתקיים מקרא קודש
בקידוש, ולא בעינן בתפילה אלא הזכרה
לבד מעין המאורע, ולכן אי לאו
האסמכתא דכנגד מי היה סגי בהזכרה
ביעלה ויצא.]

אמנם עיין בריטב"א שזועות
י"ג שם וז"ל פרש"י שקראו בצרכה
מקדש ישראל ויוהכ"פ ולפי"ז נלמד
דצרכת מועדות מן התורה, הרי ללא
הזכיר ברש"י שקבלו בצרכותיו. ועוד
הוסיף הריטב"א דלפי"ז נלמד דצרכת
מועדות מן התורה הרי מבואר להדיא
דס"ל להריטב"א דאין זה ענין קידוש
וקבלת קדושת היום. וגם דהחיוז דמקרא
קדש הוא בכל המועדים דיש בהם קידוש
ולא ציוהכ"פ לבד, נמצא דהוא חיוז
צרכה מיוחדת בתפילה נוסף על ענין
קידוש.

[ואם כי יש לדון דס"ל דאין]
ציו"ט חיוז קידוש מן התורה כמו
שהעלה הה"מ וכדבריו פסק המ"א וי"ל
דציו"ט מ"מ יש חיוז מיוחד של צרכת
מועדים מן התורה להריטב"א. ויש

להטעים דמקרא קדש משתייך ליו"ט
דישראל מקדשי לזמנים, אבל הוא חידוש
גדול ול"צ רב.] מ"מ הרי מבואר
בריטב"א דיש ענין צרכה מיוחדת
למועדים והוא ללא כהפ"י דסגי בהזכרה
לבד. וביותר קשה לדעת הפ"י מהבה"ג
שמנה במנין המצות שלו קידוש שמונה
ימים אלו ולא מנה המ"ע דזכור את יום
השבת לקדשו, והרי השמונה ימים כולל
שבת ויוהכ"פ וששה ימים של מועדים
הרי הושאו כל המועדים לשבת ויוהכ"פ
ובכולם יש ענין מצות קידוש, הרי
מסתבר שכולם ההזכרה הוא בחיוז
צרכה מיוחדת מן התורה כמו שבת ולא
סגי בהזכרה ביעלה ויצא מן הדין ולא
מטעם האסמכתא דכנגד מי ול"ע.

אמנם קשה על הבה"ג דלמאי
דס"ל דא"ע"ג דמדבר בקידושא לריך
למדבר צללותא וכו', ועיין בהעמק שאלה
למרן הנצי"ב שאלתא נ"ד שהעלה
לדעת הבה"ג שני ההזכרות הנלמד
מתרי קראי דזכור וזכרת הם מן התורה
א"כ לדעתו דיש דין קידוש ציוס
הכפורים ג"כ דאמי ממועדות וילפי
משבת, למה אין מקדשין ציוהכ"פ
בצרכה מיוחדת כמו שבת [דהרי על
הכוס לאו דוקא דעל היין הוא מדרבנן
עיין בנצי"ב שם] אלא בעינן מן התורה
צרכה מיוחדת לקידוש וצרכה נוספת
בתפילה ומ"ט מופקע בחיוז זה יוהכ"פ
ואף ציוהכ"פ שחלה בשבת כמו שנוטה
דעת הגרע"א באו"ח בסימן תרי"ט
והענין לריך בירור רב. *

הלכות קידוש והדלה [וז"ל ומחייבין לקדושי ליומא

* הערה: אמנם יש לדקדק בלשון הבה"ג [בראש

השבת ישראל והזמנים בלא ו', ולפי זה צריך להגיה בטור שלפנינו ו"ע. ויש לומר דהח"י נמשך אחר לשון הרא"ש בצרכות פ"ז סימן כ"ז וז"ל מקדש השבת ישראל ור"ח עכ"ל [ועיין תפארת שמואל שם] וז"ע מסימן כ"ג שנראה שגרסתו ב' ו' ולע"ג. אמנם נראה שהגירסא דסימן כ"ז עיקר כי יסוד המחלוקת בנוסחאות הוא תלוי בפירוש הגמ' צרכות (מט.) מקדש השבת ישראל והזמנים [כן הוא גירסת החק יעקב בש"ס שם] חוץ מזו ומאי שנא, הכא חדא

(ה) בש"ע או"ח סימן תפ"ז סעיף א' מקדש השבת וישראל והזמנים. ובחק יעקב כן היא ג"כ הנוסחא ברמב"ם מלת ישראל ב'. אבל בנוסחא הש"ס איחא ישראל בלא ו' וכ"כ הטור. ומהרש"ל בפ"ז דביצה סי' י"ז כתב ג"כ ב' דיעות בזה וכתב דנכון לומר ישראל בלא ו' ע"ש. והנה מש"כ הח"י וכ"כ הטור ישראל בלא ו' תמוה דבנוסחא הטור שלפנינו שם סימן תפ"ז איחא להדיא מקדש השבת וישראל והזמנים, ואולי היתה כן נוסחא הח"י בטור מקדש

אוצר החכמה

דשנחא וליזמא טבא בלוחא ועל כסא דחמרא וכו'. ואע"ג דמדבר בקידושא צריך לאדכורי בלוחא [ובזה"מ"ז] מ"ט זכור וזכרת תרין קראי כתיבי ואחי מועדות ילפי משבת מה שבת בתפילה ועל הכוס אף י"ט בתפילה ועל הכוס. והנה הנה"ג בתחילה פתח בחיוב קידוש בתפילה ואח"כ מוכיר קדושה על הכוס, ולהלן כתב ואע"ג דמדבר בקידושא צריך לאדכורי בלוחא וכו', ויש ליתן טעם למה שינה סגנונו בסוף ממה שפתח בתחילה וז"ע.

והנראה דהענין מתיישב לפי מה שכתב הרמב"ן בפירוש החומש בפרשת אמור וז"ל וטעם מקראי קדש שיהיו ביום זה כולם קרואים ונאמרים לקדש אותו. כי מזהו היא על ישראל להקבץ בבית אלקים ביום מועד לקדש היום בפרהסיא בתפילה והלל לק"ל, ולעשות אותו יום משתה ושמחה וכו', יעו"ש היטב בדבריו הק'. הרי דעתו כי תפילה והלל ביום מועד נכלל בקרא דמקראי קדש ויש להטעים בזה דעת הריטב"א דצרכות מועדים מן התורה כי למדנו ואח"כ גם מקרא דמקראי קדש דענינו הוא מצוה על ישראל להקבץ בבית אלקים לקדש אותו בפרהסיא. וזה משתייך בעיקר לתפילה כמבואר בפסחים קי"ז בלוחא דצרכות איחא כסדרת רבא זיל דת עיקר [ועיקר בלוחא צרכות] נמצא דיש מקום לומר דבקידוש של תפילה יש ענין נוסף על קידוש בצרכות מיוחדת בביתו אף מן התורה [דעל הכוס אינו אלא מדרבנן אף להטע"ג כמו שהעלה הנ"י"ב].

מעשה יש לדון דאף שמקדש בביתו בצרכות מיוחדת יתחייב בקידוש של תפילה לקדש אותו בפרהסיא בבית אלקים. אמנם במקדש בתחילה בתפילה ומכוון בתפילה לקידוש היום הרי מקיים בזה באותו הקידוש של תפילה

המצוה דזכור וגם המצוה דמקראי קדש לקדש אותו בפרהסיא. ולדרך זו יתכן דהא דכתב הנה"ג בסוף דבריו ואע"ג דמדבר בקידושא צריך לאדכורי בלוחא מ"ט זכור וזכרת. ולפי מה שהבאנו בשיעורים הקודמים משבלי הלקט, שמור בתפילה, נמצא דהוא הקידוש בלוחא הנלמד מוזכרת הנאמרה בפרשת שמור, וזכר ליציאת מצרים. ואם נאמר כן יתיישב הנה"ג דשיעור דבריו דהא דבעינן לימוד מיוחד וזכרת מה"ת הוא לענין דלא סגי בקידוש בביתו כי פרשת שמור יסודו במקרא קדש שישראל מקדשין את השבת בשבתתן זכר ליציאת מצרים. ויש לומר דבעינן מן התורה לקיים ענין הנוסף במצוה זו של קידוש היום בפרהסיא. ואפשר דחיוב הנוסף דזכרת הוא רק ענף מצוה והוא פרט נוסף בקידוש היום ולא מ"ע [כנ"ל לענ"ד] ואם יש פנים למש"כ יתיישב מה שהערינו לדעת הנה"ג למה מופקע יוהכ"פ מהשתי זכירות שהוא לדעתו מה"ת ואחר ששתי הזכירות מן התורה הוא רק בצרכות [דעל הכוס הוא מדרבנן כנ"ל] נאמר גם ביוהכ"פ צרכות מיוחדת בביתו מלבד התפילה לפי דעתו צמין המצות שלו דמונה מצות קידוש למצות עשה אחת לשמונה ימים, והוא כולל שבת ויוהכ"פ ומועדים. ולפי דרכנו יש מקום לומר דעיקר חיוב דשתי זכירות מן התורה, והא דלא סגי בקידוש בביתו בצרכות מיוחדת לדעת הרמב"ן דכלל במקראי קדש חיוב של קידוש בפרהסיא בתפילה. ה"ל בקידוש של תפילה סגי אף לדבריו, ולכן ביוהכ"פ דמקדשין בתפילה יוצאין בזה החיוב דזכור וזכרת כאחת. אמנם הדברים מחודשים ואינם מתיישבין ברווחא בלשון הנה"ג בהלכות קידוש הבדלה לכוונס עם מנין המצות שלו, אבל כחצו מה שנלענ"ד בזה כי יש במש"כ דברים נכונים מלד עזמן והדברים עמוקים ומסובכין ואריך אני לעשות לי רב.

יונה שקדושת ישראל תלויה בקדושת השבת הרי בודאי יש לגרום מקדש השבת וישראל והזמנים שמאחר דישראל מתקדשין ע"י השבת הרי מקדש השבת משתייך גם לישראל ולהכי גרים הרי"ף וישראל והזמנים.

ועייין ברא"ש שם סימן כ"ג (דף מט.) שמפרש ברא"ש וז"ל התם חדא מילתא היא שמצרך להקב"ה שמקדש השבת ור"ת, הרי לא מפרש שקדושת שבת משתייך לקדושת ישראל וישראל לר"ת [דמפני שהם קדושים מקדשים כמבואר במאורות]. ולפירושו דקדושת שבת לא משתייך לקדושת ישראל בהכרח גרסינן מקדש השבת ישראל ור"ת וז"ל. נמצא דלפי זה מוכרח דגרסת הרא"ש בגמ' מקדש השבת ישראל ור"ת. והא דאיתא בסימן כ"ג צריך מקדש השבת וישראל והזמנים גרסא מוטעת היא, כי הרא"ש לפירושו בגמ' ברא"ש דהכרח דגרים ישראל והזמנים. ודוק היטב כי הוא נכון לקיים דברי חכמים החק יעקב בדעת הטור וגרסתו בגמ' שהוא צניגוד לנוסחא שלפנינו, כנלע"ד.

היא, התם תרתי וכו'. וברש"י הכא חדא היא אין כאן אלא ברכת מקדש שמצרך להקב"ה שמקדש השבת והזמנים וכו' ע"ש. וברבינו יונה על הרי"ף כשציאר דברי רש"י הכא חדא היא שהכל ענין קדושה וכיון שאינו מזכיר אלא לשון קדושה כמו דבר אחד הוי וחיתמין בהם וכו' ע"ש. הרי באומר מקדש השבת לא קאי על ישראל והזמנים דקדושת שבת אין לה ענין לקדושת ישראל ולא מקרי חדא אלא משום שהכל ענין קדושה. אמנם גירסת הרי"ף הוא אצל הכא הא בהא תליא וברבינו יונה ציאר דברי הרי"ף ענין אחד הוא שקדושת ישראל תלויה בקדושת השבת וקדושת הזמנים תלוי בקדושת ישראל, הרי מפרש בדעתו דקדושת ישראל תלויה בשבת והוא מתפרש ביתר ציחור לפמ"ש המאורות ראה מקרא דנאמר בשבת, לדעת כי אני השם מקדישכם, הרי דע"י השבת מתקדשין ישראל. נמצא דלגרסת רש"י ופירושו בגמ' אין לקדושת השבת ענין לקדושת ישראל ולפירושו ז"ל מקדש השבת ישראל והזמנים. אצל לגרסת הרי"ף ופירושו בגמ' כפי דברי רבינו